

TORNIO ja KEMINMAA

Holmanmaan energiavaraston hanke- alueen ja sähkönsiirtolinjan arkeolo- ginen inventointi

2024

**Antti Bilund
Ville Hemminki**

Tilaaaja: Ramboll

Sisältö

Perustiedot	2
Inventointi	3
Alueen kuvaus	3
Maastotyö	6
Tulos	8
Lähteet	8

Kansikuva: Maasto hankealueella on piirteetöntä, lähes tasaista moreenikangasta, jolla kasvaa sekametsää. Kuvattu itäkaakkoon. Kuva: Antti Bilund.

Perustiedot

- Alue:** Holmanmaan energiavaraston hankealue (noin 4,6 ha) Torniossa, Keminmaan rajalla, sekä sille Keminmaan puolella olevalta sähköasemalta johtavat voimansiirtolinjan vaihtoehtoiset linjaukset (pituus yhteensä noin 2,0 km).
- Tarkoitus:** Hankealueella ja sähkönsiirtolinjalla tehdään arkeologinen inventointi, jossa selvitetään alueen kaikenikäiset ja tyyppiset muinaisjäännökset ja muut arkeologisin perustein suojeltavat kohteet.
- Maastotyö:** 18.9.2024.
- Tilaaja:** Ramboll.
- Tekijä:** Valmistelu: Timo Jussila, maastotyö ja raportti: Antti Bilund ja Ville Hemminki.
- Tulos:** Hankealueella ja sähkönsiirtolinjalla ei ole aiemmin tunnettuja arkeologisia kohteita. Inventoinnissa ei löytynyt arkeologisia kohteita.

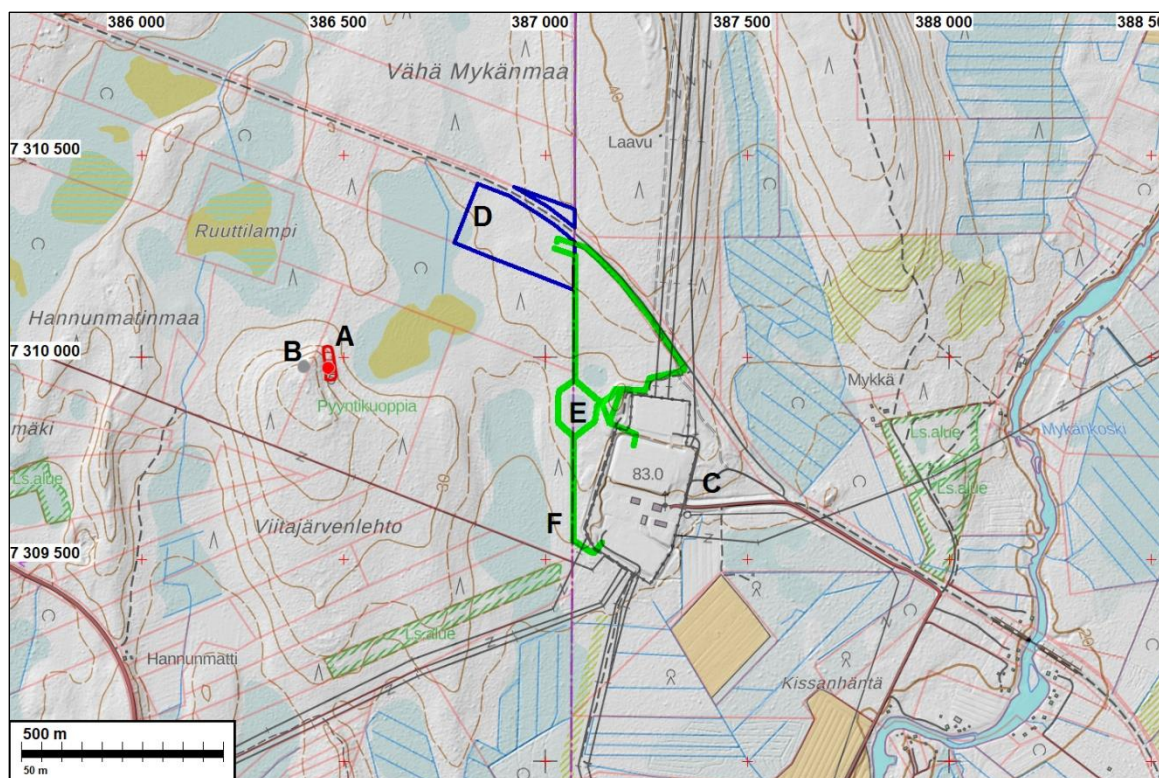

Hankealue Torniossa ja Keminmaan puolella olevalle sähköasemalle johtavat sähkönsiirtolinjat on merkitty sinisellä (vihreän ympyrän sisällä).

Selityksiä: Koordinaatit ja kartat ovat ETRS-TM35FIN koordinaatistossa. Kartat ovat Maanmittauslaitoksen maastotietokannasta 11/2024, ellei toisin mainittu. Muinaisjäännösrekisteri on tarkastettu 13.11.2024. Valokuvia ei ole talletettu mihinkään viralliseen arkistoon, eikä niillä ole mitään kokoelmatunnusta. Valokuvat ovat tallessa Mikrolit Oy:n palvelimella ja sen varmuuskopioilla.

Inventointi

Tornioon suunnitellaan energiavarastoa hankealueelle (noin 4,6 ha) Holmanmaahan, joka sijaitsee kunnan itäosassa keskustasta yli 15 kilometriä itään. Hankealue rajautuu idässä Keminmaahan. Hankealueelle suunnitellaan sähkönsiirtolinjaa sähköasemalta, joka sijaitsee hankealueelta muutamia satoja metrejä kaakkoon, Keminmaan puolella. Sähkönsiirtolinjalla on kaksi linjausvaihtoehtoa ja niillä molemmilla kaksi liityntäpistettä, yksi sähköasema-alueen pohjois- ja toinen eteläpäässä. Linjausvaihtoehtojen yhteispituus on noin 2,0 km. Ramboll tilasi Mikrolin Oyj:ltä hankealueen ja sähkönsiirtolinjan arkeologisen inventoinnin. Inventoinnin maastotyön tekivät Antti Bilund ja Ville Hemminki 18.9.2024 hyvissä olosuhteissa.

Hankealue on rajattu tummansinisellä viivalla ja vaihtoehtoiset sähkönsiirtolinjat sen ja Keminmaan sähköaseman välillä on merkitty vihreällä viivalla peruskartalle, johon on lisätty rinnevarjoste ja kiinteistöjaotus (himmeä punainen viiva). Karttaan on merkitty myös sen alueella olevat aiemmin tunnetut arkeologiset kohteet muinaisjäännösrekisterin mukaisesti:

A: Viitajärvenlehto 1 (mj-tunnus 1000001197), ajoittamattomia pyyntikuoppia, kiinteä muinaisjäännös

B: Viitajärvenlehto 2 (mj-tunnus 1000009019), ajoittamaton rakkakuoppa pyyntikuoppia, poistettu muinaisjäännös.

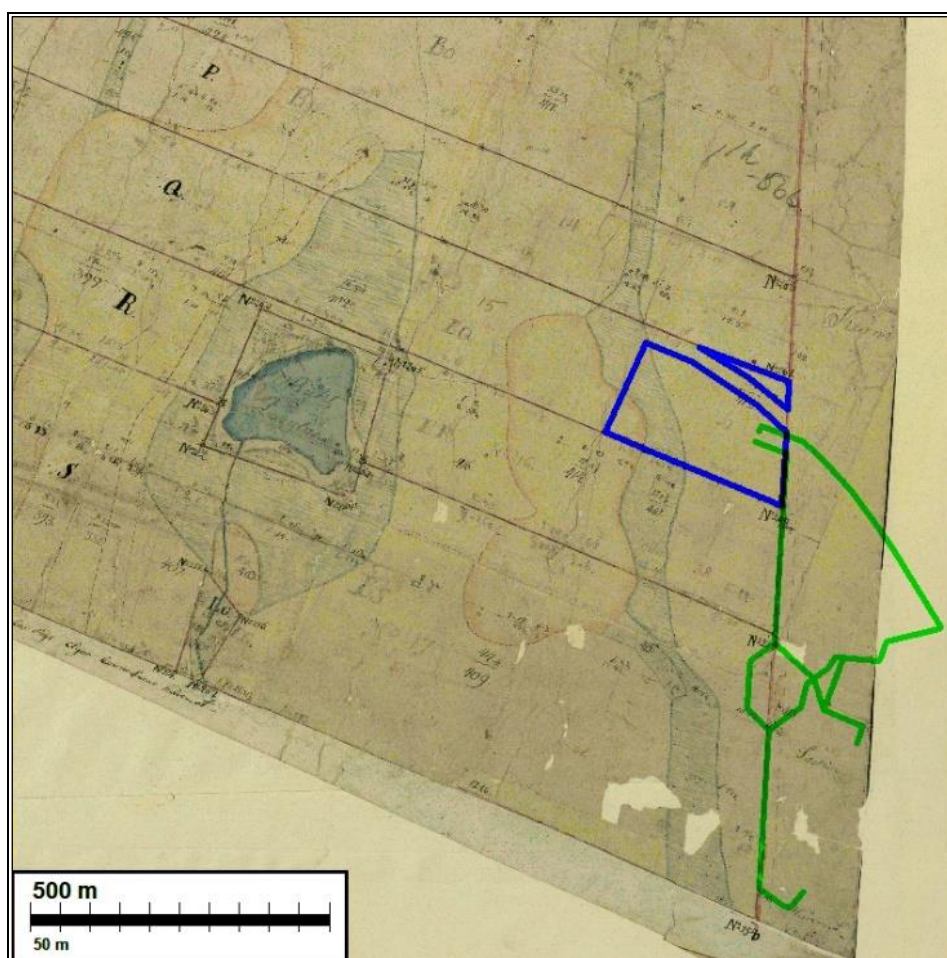
Muilla kirjaimilla merkittyihin paikkoihin viitataan tekstissä.

Alueen kuvaus

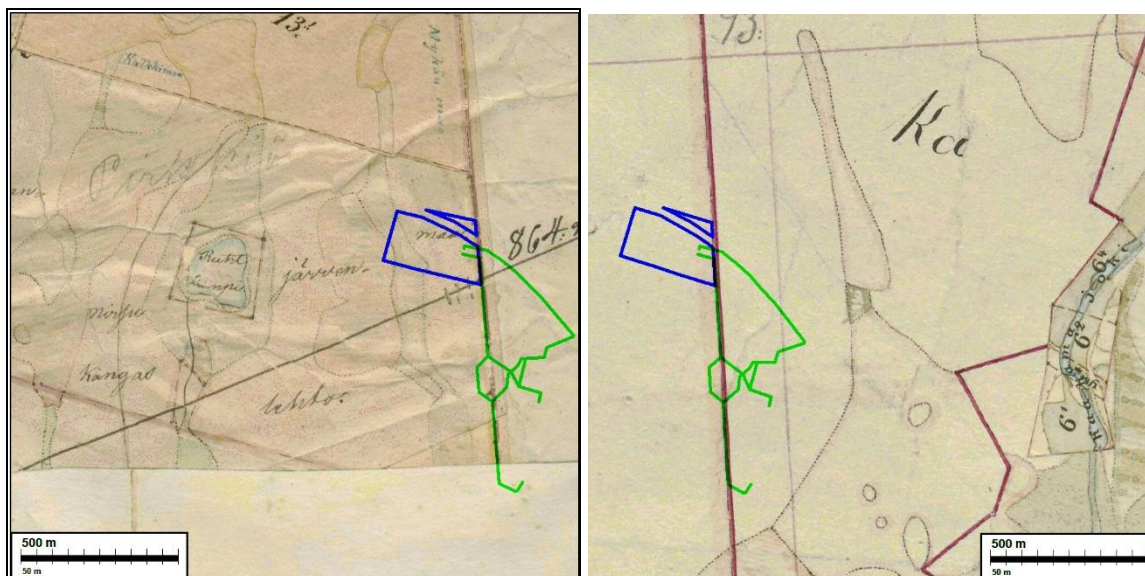
Tornion perusinventointi on suoritettu vuonna 1993. Siinä on dokumentoitu myös ainoat inventoitavien alueiden lähialueilta tunnetut arkeologiset kohteet Viitajärvenlehto 1 ja Viitajärvenlehto 2 (Alakärppä *et al* 1993, inventointikohteet 46 ja 47). Kiinteä muinaisjäännös Viitajärvenlehto 1 (mj-tunnus 1000001197, kartalla A) on ajoittamaton pyyntikuoppakohde, joka sijaitsee hankealueelta noin 400 m lounaaseen. Kohde on tarkastettu vuonna 2024. Se on hyvin dokumentoitu ja rajattu, eikä se ulotu inventoitaville alueille. Viitajärvenlehto 2 (mj-tunnus 1000009019, kartalla B) on ajoittamaton rakkakuoppakohde, joka sijaitsee harjanteen kivikkoisella laella muutamia kymmeniä metrejä kohteesta Viitajärvenlehto 1 länteen. Kyseessä on yksittäinen kivikossa oleva kuoppa. Kohde on muinaisjäännösrekisterissä statuksella poistettu muinaisjäännös. Keminmaan puolella perusinventointi on suoritettu vuonna 1995, mutta siinä ei ole dokumentoitu arkeologisia

kohteita inventoitavien alueiden läheisyydessä (Ylimaunu 1995, s. 18). Inventoitavien alueiden läheisyyteen ei ole tiettävästi suuntautunut muuta arkeologista tutkimusta kuin sähköasemalta itään suuntautuvan voimajohtolinjan inventointi vuonna 2015 (Tiainen & Sepänmaa 2015) ja sähköasemalta etelään suuntautuvan voimajohtolinjan inventointi vuonna 2019 (Koskinen 2019). Lähimmät tunnetut arkeologiset kohteet Keminmaalla ovat lähes kolmen kilometrin päässä inventoitavilta alueilta.

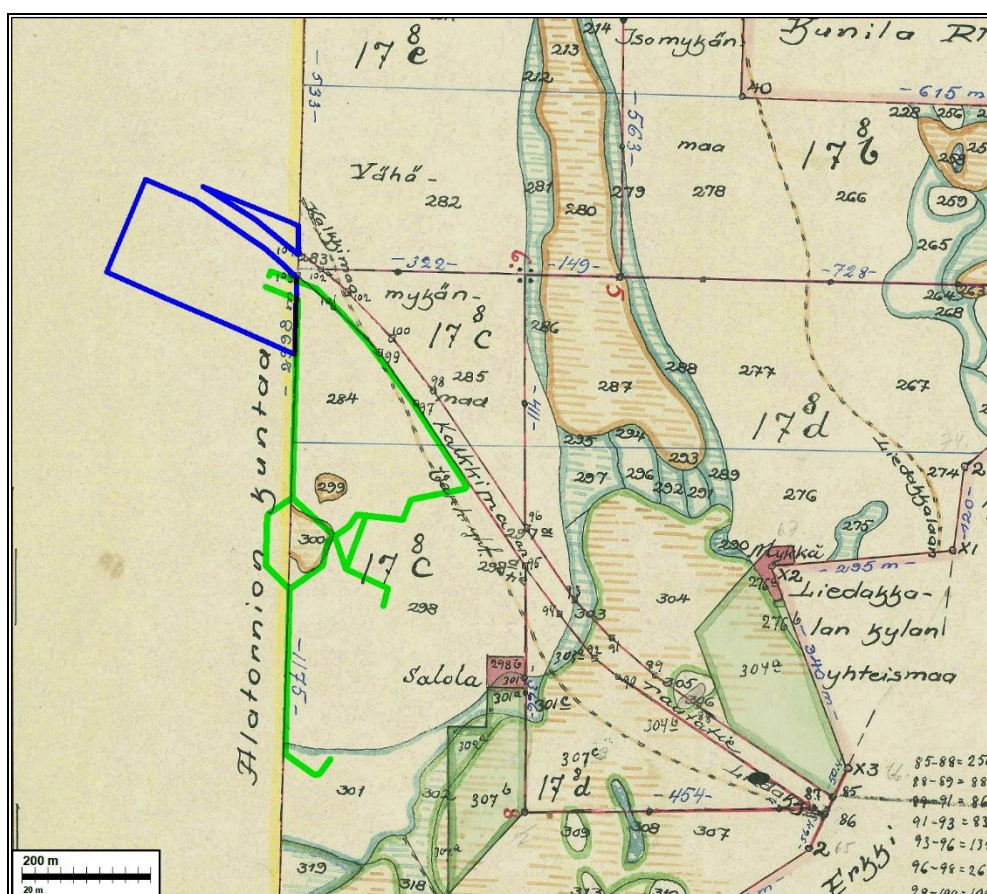
Maaston korkeustaso inventoitavilla alueilla on välillä 25–35 mmpy (metriä meren pinnan yläpuolella). Alue on ollut Itämeren rantavyöhykettä varhaismetallikaudella. Alueella voi siten olla tälle kaudelle ajoittuvia rantasidonnaisia muinaisjäännöksiä. Mitään erityisen lupaavia piirteitä maastossa ei kuitenkaan ole rantasidonnaisia pyyntikulttuurin muinaisjäännöksiä ajatellen. Maasto alueella on loivasti ja tasaisesti lounaaseen ja etelämpänä etelään laskevaa moreenikangasta. Etelämpänä on soistunutta tasamaata. Alueen jäätyä sisämaahan se on säilynyt asumattomana ainakin 1800-luvun puoliväliin asti. 1820 luvun lopun tilannetta kuvaavissa isojakokartoissa ja niihin perustuvissa pitäjänkartoissa 1840-luvulta alueella ei ole asutusta eikä viljelyksiä. Muutaman sadan metrin päässä idässä Kaakamajoen varrella on niittyjä. Tornion puolella hankealueen ympäristö on Pirkkiön kylän metsämaata isojakokartassa, ja metsämaana se on säilynyt nykyaikaan asti. Hankealue sijaitsee Alatornion Kirkkoputaan etelärannalla sijainneen Holmanin isojaon kantatalon (Pirkkiö 15) metsäpalstalla. Keminmaan puolella metsäalue on kuu- lunut Liedakkalan kylän Hietala-nimisen kantatalon (Liedakkala 17) maihin.

Hankealue rajattuna tummansinisellä viivalla ja vaihtoehtoiset sähkönsiirtolinjat sen ja Keminmaan sähköaseman välillä merkittynä vihreällä viivalla Pirkkiön kylän isojakokartalle, joka on piirretty 1820-luvun lopussa (lähde: Kiinteistötietopalvelu). Hankealue on Holman talon metsäpalstalla, joka on merkitty karttaan tunnuksella Q. Hankealueella ja sen ympäristössä Tornion puolella on vain metsää ja suota.

Hankealue rajattuna tummansinisellä viivalla ja vaihtoehtoiset sähkönsiirtolinjat sen ja Keminmaan sähköaseman välillä merkittynä vihreällä viivalla pitäjänkartoilla (Pitäjänkartta 1844). **Vasemmalla:** Alatornion pitäjänkartta. Hankealueen länsipuolella lammen ympärillä oleva Kaakamon kylään kuuluva nelikulmainen alue on isojakokarttaan verrattuna asemoitu epätarkasti ja piirretty jonkin verran liian suureksi. **Oikealla:** Kemin pitäjänkartta. Hankealueen itä- ja kaakkoispuolella ei ole ollut asutusta eikä viljelyksiä. Kaakamajoen varrella on niittyjä.

Hankealue rajattuna tummansinisellä viivalla ja vaihtoehtoiset sähkönsiirtolinjat sen ja Keminmaan sähköaseman välillä merkittynä vihreällä viivalla Keminmaan Liedakkalan tilan 17:8 Hietala vuoden 1951 lohkomiskartalle (lähde: Kiinteistötietopalvelu). Kartta liittyy vuoden 1951 lohkomistoimitukseen, mutta tilukset on selityksen mukaan kopioitu kartasta, joka on tehty vuoden 1926 vuokra-alueiden järjestelyä ja lohkomista varten. Karttaan on ilmeisesti lisätty ainakin Kalkkimaan kaivoksen rautatien alue. Rautatie on rakennettu vuosina 1932–1933.

Liedakkalan kylän talo numero 17 Hietala on Maanmittaushallituksen Uudistushakemiston mukaan ollut sotilasvirkatalo ja siis kruunun ja myöhemmin valtion tila. Siitä on vuonna 1926 vuokra-alueiden järjestelyssä ja lohkomisessa erotettu tiloja, ilmeisesti yksityiseen omistukseen. (MH uudistusarkisto) Jäljelle jääneestä tilasta on vuonna 1951 lohkottu useita tiloja, muun muassa hankealueen itäpuolella olevat tilat 28:3 Salola ja 28:4 Mykkä. Nämä ovat saaneet samalla uuden talonumeron 28. Hankealueen koillispuolelle on vielä jäänyt valtion metsämaata, osa laajaa tilaa 17:13 Valtio-Hietala (nykyinen kiinteistötunnus 241-407-32-0). Koska Salolaa ja Mykkää ei ole lohkottu kantatilasta jo vuonna 1926, ne lienevät syntyneet vasta sen jälkeen. Keminmaan sähköasema on rakennettu pääasiassa Salolan maalle, ja talo on tässä yhteydessä hävinnyt. Talonpaikka on sähköaseman aidan vieressä itäpuolella (kartassa C). Salolan ja Mykän välistä ja edelleen länteen hankealueen osien välistä on kulkenut vuosina 1932–1933 rakennettu Kalkimaan kaivoksen rautatie. Rautatie on purettu, ja ratapohja on nykyisin tienä.

Ennen maastotöitä tarkasteltiin alueen vanhoja karttoja ja Maanmittauslaitoksen laserkeilausaineistosta tehtyä maastomallia eli rinnevarjostetta. Näistä tarkastettiin, sijoittuuko alueelle niissä näkyviä arkeologisesti mahdollisesti mielenkiintoisia ilmiöitä tai kohteita. Vanhoista kartoista tarkastettiin edellä mainitut kartat ja lisäksi peruskartat vuosilta 1960, 1974 ja 1981. Kartoilla ei ole inventoitavilla alueilla arkeologisesti mielenkiintoisia kohteita tai merkintöjä. Alueen poikki etelästä pohjoiseen kulkee vanha Alatornion ja Keminmaan pitäjien raja eli nykyinen kunnanraja, jolla ovat rajamerkit voisivat olla suojelukohteita. Raja on kuitenkin alueella suora, eikä sillä ole tunnettuja rajapaikkoja, joilla voisi olla suojeltavia rajamerkkejä. Alueelta ei ollut vielä maastotyön aikaan saatavissa tarkkaa, niin sanottua 5p-lidaraineistoa, joten käytettiin maanmittauslaitoksen aiemmin julkaisemaa epätarkempaa aineistoa. Rinnevarjosteesta ei näy maastokohteita tai topografisia piirteitä, jotka viittausivat muinaisjäännösten esiintymiseen.

Maastotyö

Maastotarkastuksessa todettiin, että hankealue on piirteetöntä, lähes tasaista moreenikangasta, jolla kasvaa sekametsää. Moreeni ei ole kovin kivistä, mutta maa-aines on hienoaainespitoista ja huonosti vettä läpäisevää. Tarkastuksen aikaan metsässä tasaisella kankaalla oli vanhoissa metsäkoneenjäljissä ja joissain luontaisissakin painanteissa seisovaa vettä. Maasto jatkuu samanlaisena hankealueelta etelään kunnan rajaa pitkin kulkevalla sähkönsiirtolinjan linjausvaihtoehdolla. Etelämpänä linja kulkee kankaalla olevien soistuneiden painanteiden reunoilla. Painanteissa on turvetta. Toinen sähkönsiirtolinjan linjausvaihtoehto idempänä kulkee koko matkan vanhalla ratapohjalla, tien reunoilla ja muuten muokatussa maastossa. Hankealueelta ja voimansiirtolinjoilta ei löytynyt arkeologisia kohteita.

Vasemmalla: Maastoa hankealueen länsipäässä (kartalla D). Tasaisella moreenikankaalla kasvaa sekametsää. Kuvattu itäkaakkoon. **Oikealla:** Idempänä hankealueella metsä muuttuu lehtipuuvallaiseksi. Kiviä on näkyvillä enemmän, ehkä osittain edellisen hakkuun jälkeisen maanmuokkauksen esiin nostamina. Kuvattu etelään. Kuvat: Antti Bilund.

Vasemmalla: Hankealueella moreeni on huonosti vettä läpäisevää. Painanteissa oli maastotyön aikaan monin paikoin seisovaa vettä. Kuvattu eteläkaakkoon. **Oikealla:** Maasto jatkuu hankealueelta etelään kunnanrajan suunnassa aluksi samanlaisena. Etelämpänä (kartalla E) kankaalla olevissa painanteissa on suota. Kuvattu länsiluoteeseen. Kuvat: Antti Bilund.

Vasemmalla: Tyypillistä Sähköaseman eteläpuolelle liittyvä sähkönsiirtolinja kulkee reittinsä eteläpäässä (kartassa F) tasaisella moreenimaalla, jossa kasvaa sekametsää. Kuvattu länsiluoteeseen. **Oikealla:** Maaperä sähkönsiirtolinjan eteläpäässä on vähäkivistä, hienoainespitoista moreenia. Kuvattu länteen. Kuvat: Antti Bilund.

Tulos

Hankealueella ja sähkönsiirtolinjalla ei ole aiemmin tunnettuja arkeologisia kohteita. Inventoinnissa ei löytynyt arkeologisia kohteita.

18.11.2024

Antti Bilund

Lähteet

Alakärppä, J. & Eskola, S. & Krankka, P. & Ylimaunu, T. 2023. *Tornion muinaisjäännösinventointi 1993*. Oulun yliopisto, Historian laitos.

Koskinen, J. 2019. *Keminmaa-Kemi. Voimajohtolinjan arkeologinen inventointi 2019*. Mikroliitti Oy.

MH uudistusarkisto. *Maanmittaushallituksen uudistusarkisto. Uudistushakemisto: Alatornio Liedakkala*. Kansallisarkisto. Verkossa:
<https://astia.narc.fi/uusiastia/viewer/?fileId=5721442356&aineistoid=2509728245>,
<https://astia.narc.fi/uusiastia/viewer/?fileId=5721442353&aineistoid=2509728245>.

Pitäjänkartta 1844. Lehdet 2542 07 Ia.* -/- - Alatornio (1844), 2542 07 Ia.* -/- -_1 Kemi (1843). *Maanmittaushallituksen historiallinen kartta-arkisto*, Kansallisarkisto. Verkossa:
https://astia.narc.fi/uusiastia/kortti_aineisto.html?id=2385619195,
https://astia.narc.fi/uusiastia/kortti_aineisto.html?id=2385624093.

Tiainen, T. & Sepänmaa, T. 2015. *Keminmaa. Keminmaa-Taivalkoski 110 kV voimajohtokäytävän muinaisjäännösinventointi 2015*. Mikroliitti Oy.

Ylimaunu, T. 1995. *Kertomus Keminmaan kunnan muinaisjäännösten inventoinnista vuonna 1995*. Oulun yliopisto, Historian laitos.